

Xavier Ferré

CONTRA «EL FET DIFERENCIAL»

Catalunya. Assaig

Salvador Giner

220 pp., 2014, Cabrera de Mar, Galerada

La síntesi *Catalunya. Assaig* pretén de donar conèixer al lector una visió panoràmica del que ha estat i és el Principat des dels orígens polítics fins a l'actualitat. Salvador Giner —referent fundacional de l'Associació Catalana de Sociologia (IEC)— aportà una primera anàlisi de la formació social catalana en un primer estudi realitzat per a l'Anglo-Catalan Society (1981). Ara, n'actualitza el contingut tot aprofundint en alguns dels factors que expliquen la societat catalana present.

L'estudi d'una estructura social, objecte d'anàlisi de l'assaig que ens ocupa, no ha de reduir-se a balanços estadístics ni a anàlisis conjunturals: estudis d'opinió. L'orientació metodològica de la sociologia històrica —emprada per Salvador Giner— és l'opció en millor disposició per a arribar a comprendre'n la configuració en diversos temps: polític, institucional, jurídic, cultural i econòmic. És a dir, l'anàlisi integrada d'aquests factors és el que duu a definir una identitat. I una identitat, com a fet social, és un fet polític. Analitzar allò polític implica recórrer-ne la historicitat. Aquesta finalitat és el que aporta aquest estudi: els orígens i desenvolupament de les formes d'estatus polític i formes de vida (culturals, associatives) que ens ha caracteritzat des del bastiment del feudalisme fins l'actualitat.

Les anàlisis globalitzadores són, doncs, necessàries atesa una certa especialització que pot acabar per ignorar concepcions i marcs territorials i, en canvi, vincular aquestes perspectives a àmbits autoconcebuts com a cosmopolites dins la retòrica banal *localisme* versus *internacionalització*. No és el cas de l'obra que ens ocupa car es tracta, en gran part, d'una reflexió que té el Principat com a unitat d'anàlisi emmarcada en la història dels espais europeus.

La base explicativa de tot l'estudi es troba al primer capítol, «Arrels històriques d'una societat oberta». S'hi palesen les dinàmiques socials que han donat sentit a

la nostra societat abans i després del Decret de la Nova Planta (1716), la incidència —com a segona ruptura— de l'intent d'homogeneïtzació cultural a través de la construcció de l'Estat liberal espanyol (1812-1833) i les vies econòmiques i associatives substitutives per a fer front al desmantellament de l'aparat juridicopolític estatal del Principat.

Aquest escenari planteja de forma clara l'estratègia civil que cohesionava i explicitava les crisis de legitimitat de les Corts Catalanes: el pactisme. En aquest sentit, caldria fer dues observacions al voltant d'aquesta categoria. Giner aporta una correcta lectura del sentit societari del *contracte* entre parts, la qual cosa legitimava la legislació constitucional del país i en regulava els acords econòmics. Amb tot, l'autor potser no acaba d'esbrinar el sentit de la violència política al si de la Catalunya moderna. Per bé que tracta de la Busca i la Biga com a formes de conflicte entre sectors socials —populars i elits comercials—, no acaba d'explicar la continuïtat de formes de lluita que arriben fins avui. En aquest sentit Salvador Giner estableix el concepte *pactisme* com a eix de centralitat, el qüestionament del qual bascula cap a formes d'insubmissió a l'esquerra (anarquisme) i a la dreta (carlisme). D'altra banda, situa la formació del Partit Socialista Unificat de Catalunya i del Moviment Socialista de Catalunya com a formes orgàniques que deturen aquesta lògica de revolta. En aquesta hipòtesi, caldria aprofundir-hi perquè no acaba de reflectir la continuïtat de lluita política contra les formes de dominació de l'Estat espanyol. A més de plantejar el retrobament d'un *neopactisme* durant la lluita antifranquista, ¿no es podria suposar que, ahora, és la causa bàsica de la situació política present al Principat, i a la resta dels Països Catalans? Aquest aspecte —per l'interès de recórrer l'evolució històrica— podria ser objecte d'un altre estudi de l'autor. En qualsevol cas també caldria matisar el sentit atorgat al carlisme, quan la historiografia ha constatat que hi existia una elit contrarevolucionària i una base rural, més complexa, que qüestionava l'acumulació de capital en el les relacions de producció agràries.

En qualsevol cas, la tesi que la ruptura 1707-1714 alterà l'evolució —i les contradiccions internes— d'una organització política i social, i que com a substitutori latent, hi hagué una nova alternativa d'organització —les formes associatives— com a via de continuïtat d'una identitat cultural (i política), és versemblant. També, doncs, caldria escatir que aquest tipus de sociabilitat —formal i informal— constitueix una infraestructura que permet de capturar-nos com a societat nacional. En aquest sentit, totes les formes de manifestació informal —tertúlies, organitzacions clandestines, formes de protesta espontània, aplecs, concentracions, manifestacions— des de 1715 fins a l'actualitat requeririen una monografia autònoma.

Més enllà d'aquestes apreciacions, Giner aporta, en el context dels segles centrals de l'època moderna, comparacions amb nacions intermèdies europees —amb estat— que permeten de qüestionar que el Principat sigui un «país petit» i, en canvi, destacar-ne el lloc dins aquesta tipologia de països. La «grandària» dels països, no s'hauria de «mesurar» per paràmetres qualitius, més que no pas per extensió geogràfica i demogràfica?

El primer capítol, doncs, reïx a situar referents metodològics gens economicistes, els quals duen l'autor a plantejar la hipòtesi de l'assoliment d'un capitalisme reformista (extensible al País Valencià i les Illes?) i a definir Catalunya com a «Societat Oberta», és a dir, societat democràtica amb capacitat de manifestació d'opcions i d'assoliment d'oportunitats. Si l'autor reprèn el concepte de l'assaig homònim de Popper, potser hauríem de plantejar si una nació sense Estat pot ser Societat Oberta pel fet de no poder decidir sobre aquest model cultural i polític d'organització.

Dit això, el fil conductor de *Catalunya. Assaig* és la modernització, tret definit en el segon capítol que tracta sobre els orígens d'«una mentalitat burgesa». Una burgesia amb iniciativa política insuficient, car la mentalitat emprenedora no es corresponia amb un projecte polític de classe nacional. Ara bé, aquesta burgesia, majoritàriament l'il·liputenca va saber, en ocasions, fer front i explicitar a començaments del segle XX —en aliança amb capes socials populars— les mancances estructurals de representativitat política de l'Estat espanyol d'arrel vuitcentista. Estat amb mentalitat —llevat d'excepcions pedagògiques regeneracionistes— prou allunyada de la cultura cívica modernitzadora. En aquest context cal replantejar el qualificatiu *exacerbat* referit als «conflictes socials» quan Salvador Giner —que planes enrere situa encertadament l'origen de la protoconsciència nacionalitària en les revoltes (camperoles) del segle XVII— relaciona «demandes nacionalistes locals [*sic*]» i «reivindicacions de classe». Malgrat tot, resta clara la tesi de l'autor: la relació política desigual —opressió nacional?— entre l'Estat espanyol i el Principat explicaria el fre modernitzador vehiculat per unes elits ocioses cap a una estructura social que sí que havia dut a terme un cicle de «microevolucions industrials».

Davant aquesta actitud política externa, no d'altra manera caldria entendre el sentit de la praxi cultural i formativa, orientada a la internacionalització, de la Mancomunitat, l'obra política de la qual comptava, com diu Giner, amb el suport del socialisme d'arrel fabiana —Unió Socialista de Catalunya (1923)— que maldeva fonamentalment per l'«educació tècnica dels treballadors». Precisament aquest tipus de cultura obrera, vinculada a un projecte d'estat-regional com era aquella federació de diputacions, matisa del tot la conclusió de l'autor de l'estudi quan

afirma que als anys vint hi hagué un procés de «degeneració del conflicte industrial en gangsterisme i terrorisme». Aquest extrem —que desvirtua tota una estratègia de lluita de classes— resta desmentit per la pràctica majoritària de les classes subalternes. I, al contrari, els líders obrers Francesc Layret i Salvador Seguí foren assassinats per les brigades parapolicials a sou de les corporacions empresarials.

En aquest sentit, tampoc no cal exposar com a *problema* que la «cultura obrera topà amb la inclinació pairalista [...] i cada cop menys regionalista i més nacionalista (en el sentit d'autonomista o fins i tot separatista) del catalanisme», quan l'obrerisme bastí un codi cultural i ideològic patriòtic autònom.

El període polític transcorregut entre 1917 i 1975 acumula un seguit de cultures polítiques que incideixen en el qüestionament de la raó d'estat, la qual explicita la lògica nacionalment homogeneïtzadora, si no assimilacionista, del republicanisme espanyol que qüestionà, per exemple, l'autonomia política que els catalans votaren —en exercici d'autodeterminació!— el 2 d'agost de 1931. No fou, doncs, com palesa Giner, que els ciutadans «s'atorgaren» l'Estatut del 1932. Aquest era una ombra de l'aprovat plebiscitàriament un any abans.

La crisi estructural de la vida política espanyola radicalitzada per l'auge del feixisme dels anys trenta —reconvertit a la segona meitat dels quaranta en franquisme— explicita, com assenyala el nostre autor, el «progrés truncat» de l'etapa definida entre 1917 i 1936. Les causes d'aquesta solució de continuïtat cal cercar-les en el període de la Restauració (1875-1931), que reproduïa les quatre causes polítiques pendents peninsulars: qüestió agrària, qüestió religiosa, estament militar i fet nacional. Gerald Brenan —esmentat implícitament en l'obra que comentem— serveix encara com a referent, també sociològic, per a capir, com a conseqüència, l'explicativa definició de franquisme que estableix Salvador Giner: «dictadura pretoriana» fruit d'una coalició social, cultural i política (ultra)conservadora.

L'aliança, doncs, entre elits econòmiques i estament militar explica l'origen i evolució del franquisme fins al 1959. Posteriorment, la liberalització «tecnocràtica» franquista compta amb el teixit societari preexistent (d'abans de 1936), és a dir de bancs i de caixes comarcals i els seus serveis d'estudis. Aquest fou el sentit de Banca Catalana i dels seus informes econòmics. Tenint en compte la vinculació entre teixit industrial i territori és cert, com esmenta Giner, que l'anàlisi d'una «transició econòmica» seria útil —afegim nosaltres— per a comprendre el perquè d'una transició política mancada, que no fou gens pacífica, contràriament al que afirma el sociòleg.

Pel que fa al procés cultural situat als anys cinquanta i setanta cal destacar la necessitat d'estudi del que Giner estableix com a «impacte ideològic de la Nova

Cançó», aspecte que eixamplaria segurament l'abast del missatge del cantautor en vincular el moviment musical amb les bases organitzatives d'associacions territorials amb un potencial ressò polític. D'altra banda, des del vessant d'organitzacions, caldria matisar que a banda dels partits comunistes i socialdemòcrates —Partit Socialista Unificat i Partit Socialista de Catalunya (Congrés)—, l'àmbit de l'esquerra comptà aleshores amb la constitució (no esmentada per l'autor) del nou independentisme socialista, avui definit com a «esquerra independentista» (i no pas «esquerra nacionalista», com diu l'estudi). També caldria matisar —si no qüestionar— la conclusió que amb el retorn del president Josep Tarradellas s'acabà amb el franquisme al Principat: «trencament total amb la dictadura franquista».

La prospectiva que clou l'assaig comprèn els darrers trenta anys. S'hi inclou una multiplicitat factorial que vol mostrar els canvis socials i culturals que han incidit al país. Així, l'«esdevenidor» plantejat per Salvador Giner es clou amb el reconeixement que som en una «cruïlla històrica». Però aquest entreforc ha de fer front desacomplexadament a una sortida política que culturalment qüestioni el fet de ser una *singularitat* i ens aboqui a la normalitat política internacional.

En aquest senti, l'assaig comentat hauria de contemplar la vigència, o no, del concepte *fet diferencial* a l'hora de referir-nos a formacions socials que, tot havent disposat d'un Estat, ara com ara malden per recuperar-ne la institucionalització en un procés de revolució democràtica. El terme *diferent*, d'ús prou comú en amplis sectors d'opinió, no fa altra cosa que mostrar-nos cara enfora com a allò allunyat (= raresa) del que és *normal*. La normalitat no té res a veure amb un fet diferent, ans és allò que *capgira* una situació, és clar, d'anormalitat.

Quant a l'estructuració del volum, cal remarcar que cada capítol projecta fets culturals i socials fins a l'actualitat. Malgrat aquest esforç de connexió passat-present hi ha instants que aquest tipus de paràboles demanen seccions autònomes —capítols— perquè haguessin pogut assolir tota la seva potencialitat explicativa. Noto, doncs, un cert eclecticisme en un afany totalitzador que, si bé pot restar justificat a l'hora d'establir fils conductors fins a l'actualitat, poden arribar a dispersar el lector en la focalització de les matèries proposades com a objecte de reflexió. Aquesta remarca, que vol ser constructiva, suggereix el desenvolupament complet de projeccions que poden complementar i afavorir nous debats.

Comptat i debatut —amb les remarques de disposició plantejades— aquest assaig pot esdevenir un referent per a l'estudi de l'evolució i discontinuïtat polítiques d'una formació social. ☪